

Логвінова М.В. Про питання, що виникають при порушенні прав дітей після їх усиновлення іноземними громадянами/ М.В.Логвінова// Актуальні проблеми юридичної науки: Збірник тез міжнародної наукової конференції "Дев'яті осінні юридичні читання" (м.Хмельницький, 12-13 листопада 2010 року): У 4-х частинах. - Частина третя: "Цивільне право. Сімейне право. Міжнародне приватне право. Комерційне право. Цивільний, господарський та адміністративний процес". – Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2010. – С.151-153.

Логвінова Марія Володимирівна

заступник директора Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника, кандидат юридичних наук

ПРО ПИТАННЯ, ЩО ВИНІКАЮТЬ ПРИ ПОРУШЕННІ ПРАВ ДІТЕЙ ПІСЛЯ ЇХ УСИНОВЛЕННЯ ІНОЗЕМНИМИ ГРОМАДЯНАМИ

За загальним правилом, у випадках, коли внаслідок усиновлення порушені права дитини, передбачені законодавством України та міжнародними угодами України, або усиновлення не відповідає інтересам дитини, воно може бути скасоване або визнане недійсним у судовому порядку згідно із законодавством України (ст.ст.236-240 Сімейного кодексу України).

Крім того, за наявності підстав, передбачених ст.164 СК України, усиновлювач може бути позбавлений батьківських прав (ст.242 СК України).

Проте розділ VI СК України не передбачає норми, яка б чітко визначала, що процедура визнання усиновлення недійсним або скасування усиновлення поширює свою дію на усиновлювачів – іноземців. Хоча ст. 69 Закону України "Про міжнародне приватне право" [1] визначає, що усиновлення та його скасування регулюються особистим законом дитини та особистим законом усиновлювача.

Фактично, національний законодавець передбачає тільки одну підставу для припинення усиновлення за участю іноземного елемента - його скасування. Таке твердження підсилюється положеннями договорів про правові відносини та правову допомогу у цивільних справах між Україною та Латвією, Грузією, Естонією, Польщею, Узбекистаном, в яких регулюється питання скасування усиновлення. Проте в договорах про правові відносини та правову допомогу у цивільних справах, укладених Україною з В'єтнамом, Корейською Народно-Демократичною Республікою, Туреччиною, містяться норми, присвячені питанням скасування усиновлення та визнання усиновлення недійсним. [2]

Отже, на сьогодні залишається відкритим питання про вид сімейно-правової санкції, яка буде застосовуватися до усиновлювача-іноземця у разі порушення ним прав усиновленої дитини-громадянина України.

Оскільки сімейне законодавство більшості іноземних держав визнає скасування усиновлення як єдину підставу його припинення (Польща,

Республіка Австрія, Республіка Беларусь, Республіка Хорватія, Російська Федерація, Словацька Республіка), то, на наш погляд, *в нормах розділу VI СК України має знайти відображення положення про можливість скасування факту усиновлення іноземцем дитини, яка є громадянином України.*

По суті запропоноване доповнення СК України не вносить суттєвих корективів у сферу усиновлення дитини, яка є громадянином України, іноземцем. Проте додаткові уточнення і конкретизація правовідносин щодо порушення процедури усиновлення або неналежного виконання усиновлювачами-іноземцями своїх батьківських обов'язків у жодному випадку не будуть зайвими.

До того ж, сьогодні крім чітко визначених в ст. 238 СК України підстав для скасування усиновлення, необхідно встановити додаткові підстави скасування усиновлення для іноземних усиновлювачів. Так, скасування усиновлення доцільно передбачити для іноземців, які ухиляються від виконання взятих на себе зобов'язань (що є обов'язковим для іноземних осіб при оформленні усиновлення на території України) перед консульськими установами щодо інформування про виховання та проживання дитини в їх сім'ях. Ставити питання про скасування усиновлення за участю іноземців-усиновлювачів доречно і в тих випадках, коли такі усиновлювачі умисно переховують дитину від представників консульських установ України, які в свою чергу мають право спілкуватися з такою дитиною та спостерігати за умовами її життя. Це положення зумовлене тим, що усиновлювачі-іноземці, які мають на меті використання таких дітей у своїх корисних цілях можуть завдати шкоди правам дітей, або спричинити розлади в їх психічному чи фізичному розвитку. Саме цим і може бути зумовлено умисне перешкоджання зустрічам дітей з представниками українських консульських установ. Тому з метою постійного контролю та нагляду за вивезеними усиновленими дітьми, які є громадянами України, доцільно запровадити додаткові підстави для скасування усиновлення, що буде виступати гарантією від свавілля та протизаконного поведіння з усиновленими іноземцями дітьми. Вважаємо, що висловлена пропозиція має бути підтримана парламентом з огляду на численні порушення усиновлювачами-іноземцями взятих на себе зобов'язань.

Проте одразу виникає ще одна проблема – проблема влаштування усиновленої дитини після скасування факту усиновлення іноземними особами.

Чинним сімейним законодавством України така ситуація не врегульована. Що робити з дитиною, усиновлювачі якої в результаті судового рішення про скасування усиновлення, втрачають щодо неї правові зв'язки, залишається під знаком питання.

За логікою речей така дитина мала би виїхати з держави проживання усиновлювачів до держави її походження – держави, звідки вона була усиновлена. Проте в ряді країн склалася практика, згідно якої можливою є передача усиновленої в іноземній державі дитини від одних усиновлювачів – громадян конкретної держави до інших усиновлювачів – громадян цієї ж держави. Наприклад, в Канаді у випадках відмови усиновлювачів від дитини або невиконання за підтвердженням судовим рішенням висновку центрального

органу про недоцільність перебування усиновленої дитини в сім'ї усиновлювачів дитина може бути передана під опіку іншій сім'ї або опікунській установі і в подальшому усиновлена іншою сім'єю за повною процедурою усиновлення, встановленої законодавством суб'єкта федерації. При цьому при припиненні усиновлення дитина – іноземець за її бажанням може бути після погодження цього питання центральним органом суб'єкта федерації з компетентними органами держави усиновлення повернена в цю державу за рахунок суб'єкта федерації. [3]

Згідно з абз.2 ст.46а Закону Чеської Республіки „Про сім'ю” якщо усиновлена дитина перебуватиме в сім'ї під загрозою або будуть порушуватися її права при вихованні, або якщо батьки-усиновлювачі з поважних причин неспроможні забезпечити виховання дитини, суд може ухвалити рішення про виховання дитини в дитячому будинку. [4]

Законодавство більшості держав, громадяни яких виступають усиновлювачами українських дітей, не містить норм, присвячених подальшому влаштуванню дітей, усиновлення яких скасоване.

Така ситуація невизначеності досить тісно пов'язана з питанням громадянства усиновлених дітей. Якщо дитина не досягла 18-річного віку і не змінила громадянства, тобто залишається громадянином України, зрозуміло, що не існує жодних перешкод для повернення дитини в Україну. У разі автоматичного набуття дитиною до досягнення 18-річного віку громадянства держави проживання, процедура скасування усиновлення відбувається за правилами держави проживання сім'ї усиновлювачів, і така дитина після ухвалення судом відповідного рішення залишається в цій державі та підлягає усиновленню за процедурою, встановленої іноземним законодавством.

Таким чином, від вирішення на міждержавному рівні питання громадянства усиновлених дітей залежить вирішення питання щодо влаштування дітей, усиновлення яких скасоване. Поки що доля таких дітей залежить, на жаль, від випадковостей.

Література:

1. Закон України „Про міжнародне приватне право” від 23 червня 2005 року // Урядовий кур'єр. – Орієнтир. – 31 серпня 2005 року. - №163.
2. Міжнародні договори України про правові відносини та правову допомогу : У 2 т. / М-во юстиції України; Редкол.: Л.М.Горбунова та ін. - К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2004.
3. Щодо міжнародного усиновлення в Канаді // Лист Посольства України в Канаді № 6144/1-546-081 від 30 січня 2003 року.
4. Лист консульського відділу Посольства України в Чеській Республіці №500/141-КВ від 1 лютого 2003 року.